

КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ СИРОВИНИ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розкрито значення комплексного використання сировини як одного із факторів підвищення ефективності діяльності деревообробних підприємств. Наведена характеристика комплексного використання сировини.

Ключові слова: комплексне використання сировини, деревообробні підприємства, відходи, первинна сировина, вторинна сировина, підвищення ефективності господарської діяльності.

I. Вступ. У сучасних ринкових умовах господарювання важливим питанням є комплексне використання сировини, оскільки від його вирішення залежить підвищення рівня раціонального використання матеріальних ресурсів.

Це зумовлено тим, що комплексне використання деревної сировини, з одного боку, відіграє важливу роль у зниженні матеріаломісткості і підвищенні ефективності лісопромислового виробництва, а з іншого – дозволяє економити деревину і зменшувати масштаби вирубування лісу, посилюючи тим самим роль лісових ресурсів і в збереженні, і в поліпшенні екологічної рівноваги [1, с.85].

Виробництво продукції деревообробними підприємствами на основі комплексного використання деревної сировини, широкого залучення в господарський обіг відходів як вторинних матеріальних ресурсів та розвитку прогресивних видів продукції із відходів деревини (наприклад, твердого біопалива) має важливе значення як для самих підприємств, так і для економіки країни.

Проблема комплексного використання сировини через свою значущість завжди була у центрі уваги дослідників. Так, економічні питання діяльності комплексних виробництв окремих галузей промисловості у свій час досліджувало багато вчених та практиків: Андрианов В. М., Гончаров В. Н., Дорофійенко В. В., Ентоні Р., Захаров А. Н., Захожай В. Б., Кіринос І. А., Корнієнко Ю. Ю., Соколова Н. А., Трусов А. Д., Туниця Ю. Ю., Ріс Дж., Усков М. Е., Ферсман А. Е., Хамітова А. Р., Чиж В. І.,

Кузнецов Г. Д. тощо. Разом з тим, окремі питання, зокрема, які стосуються особливостей комплексного використання сировини в деревообробній промисловості не знайшли належного відображення в спеціальній літературі і потребують додаткового дослідження.

II. Постановка завдання. Основною метою статті є з'ясування сутності понять “комплексне виробництво” та “комплексне використання сировини”, а також визначення їх змісту на прикладі деревообробних підприємств.

III. Результати. З позиції Трусова А. Д., під комплексними виробництвами слід розуміти такі, в яких у одному робочому циклі виробництва з єдиного складу багатокomпонентної сировини на одному і тому ж виробничому обладнанні, при рівних технологічних умовах одночасно отримують кілька різних за фізичними та хімічними властивостями, агрегатним станом і напрямом використання продуктів, що володіють громадською корисністю [2, с. 4].

Аналогічні твердження мають ряд інших авторів [3], які зазначають, що для комплексних виробництв характерним є утворення різного асортименту самостійної продукції, внаслідок зміни внутрішньої структури сировини, яка використовується в технологічних процесах.

Вчені Р. Ентоні і Дж. Ріс визначали продукцію комплексних виробництв як “комбіновані продукти, які охоплюють два і більше різних кінцевих продукти, що виготовляються із однієї партії сировини або в ході одного виробничого процесу” [4, с. 382].

Підтвердження зазначеного вище знаходимо у Методичних рекомендаціях з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджених наказом Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373, де вказано, що комплексне виробництво це таке, в якому з одного виду сировини і в результаті єдиного технологічного процесу одержують два або кілька різнорідних продуктів, і загальні витрати на виробництво не можуть бути безпосередньо розподілені між ними [5, с. 244].

Щодо деревообробного виробництва, то його слід вважати комплексним тоді, коли у процесі виробництва створені умови для найбільш повної переробки первинної (вихідної) сировини і є можливість та економічна доцільність використання відходів деревини в якості вторинної сировини.

Андріанов В. М., Соколова Н. А., Усков М. Е. [1, с. 31-32] слушно зазначають, що “напрямки і ефективність комплексного використання сировини в кожній галузі промисловості досить специфічні, що зумовлено не тільки специфічністю сировини..., але і місцем окремих галузей в народногосподарському комплексі”. Так, суттєво відрізняється між собою комплексне використання відновлюваної органічної сировини – деревини, мінеральної органічної сировини – нафти, конденсату, газу, мінеральної неорганічної сировини – руд чорних і кольорових металів тощо.

Наприклад, деревину не можна віднести до таких багатоконпонентних видів сировини, як нафта, але тим не менше з неї можна отримати безліч видів продукції. З цієї причини, визначаючи шляхи підвищення економічної ефективності її комплексного використання, необхідно вибирати пріоритетні напрямки переробки деревної сировини, що дають найбільший економічний ефект. При оцінці економічної ефективності використання рослинної сировини (наприклад, деревини), крім її якісної унікальності, слід враховувати багатоцільове призначення лісу – екосистемне (водоохоронне, оздоровче та ін.) [1, с. 52; с. 55].

В економічній літературі існують різні трактування поняття “комплексного використання сировини”. Так, зокрема, окремі автори зазначають, що комплексне використання сировини передбачає найбільш повне, економічно доцільне вилучення та раціональне використання корисних компонентів цих ресурсів з метою максимального задоволення постійно зростаючих потреб суспільства [6, с.10; 7, с.124-125].

Найбільш повне визначення наведене у Великій радянській енциклопедії, де зазначено, що: “комплексне використання сировини це найбільш повне, економічно виправдане використання всіх корисних компонентів, що містяться в сировині, а також у відходах виробництва. Майже всі види сировини мінерального та органічного походження містять ряд цінних компонентів. Повнота їхнього вилучення і використання залежить від потреби в них та

рівня розвитку техніки. Комплексне використання сировини підвищує ефективність виробництва, забезпечує збільшення обсягу та асортименту продукції, зниження її собівартості і скорочення витрат на створення сировинних баз, попереджає забруднення навколишнього середовища виробництв відходами” [8, с. 586].

Ми згодні з думкою Трусова А. Д. та Захарова А.Н. [9, с.18], Корнієнко Ю. Ю. [10, с. 84] та Хамітової А. Р. [11, с. 53-54], що комплексне використання сировинних та інших видів ресурсів означає не тільки розширення сировинної бази деяких галузей промисловості, економічне і раціональне ведення господарства, але і отримання нових, необхідних суспільству продуктів і не допускає викиду шкідливих речовин в навколишнє середовище.

Вищенаведені визначення поняття “комплексного використання сировини” подані вченими з прив’язкою до певних видів промислової діяльності (гірничорудної, нафтопереробної промисловості, м’ясопереробних підприємств тощо). Як слушно зазначає Карпова Т. П., складність і різноманітність виробничих систем породжують багатогранність проблеми управління виробництвом і його інформаційного забезпечення [12, с. 56]. Це пояснюється тим, що кожна галузь промисловості має свої специфічні технологічні особливості, які впливають на здійснення виробничого процесу.

На деревообробних підприємствах комплексна переробка деревини здійснюється шляхом переробки первинної вихідної сировини – деревини та використання відходів як вторинної сировини (що не є характерним більшості комплексних виробництв інших галузей) для виготовлення нових видів продукції.

Згідно “Методичних рекомендацій по плануванню і обліку використання деревинних відходів” “під комплексним використанням деревної сировини розуміють промислове використання вихідної деревної сировини і відходів” [13, с. 6].

Окремі автори [14, с. 368; 15, с. 292] вважають, що в лісовій і деревообробній промисловості комплексне використання сировини передбачає максимальний вихід продукції з кожного куб. м деревини, зменшення відходів на всіх стадіях технологічних процесів. Вважаємо, що такий підхід не є правильним.

На нашу думку, поняття “комплексного використання сировини” деревообробними підприємствами окрім максимального виходу про-

дукції з кожного куб. м деревини, включає також використання відходів, що технологічно неминуче утворюються при виробництві основної продукції, для виробництва продукції з різним цільовим призначенням.

На рис. 1 наведена схема комплексного виробництва продукції на досліджуваних деревообробних підприємствах, на якій видно, що первинна сировина – деревина іде на виготовлення “продукції I”, а відповідно вторинна сировина – відходи є основою для виробництва продукції II.

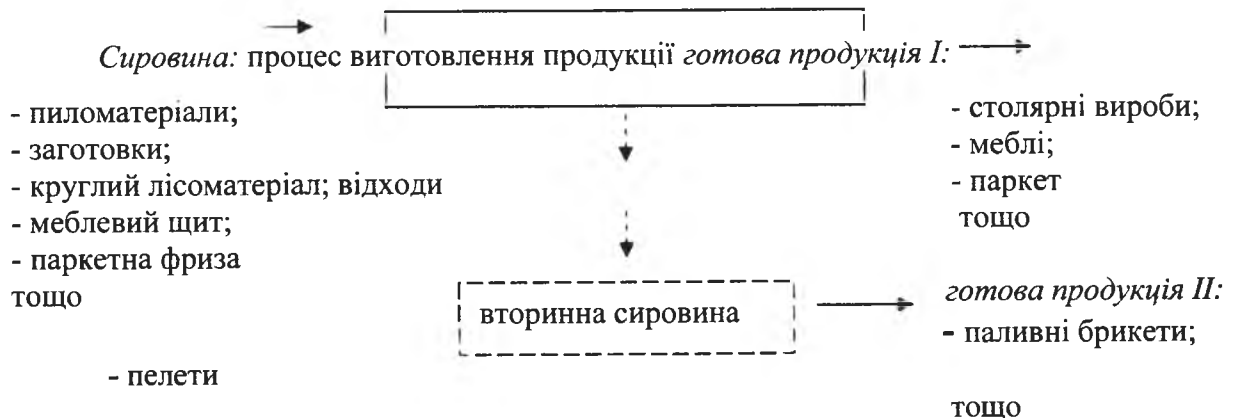

Рис. 1. Схема комплексного виробництва продукції на деревообробних підприємствах.

Джерело: власна розробка

Тому, з метою здійснення ефективного управління необхідно здійснювати комплексне використання сировини, як найважливішої складової маловідходної і безвідходної технології, на основі якої з одного виду сировини може бути отримано декілька видів продукції різного цільового призначення.

IV. Висновки та перспективи подальших досліджень. Ще раз підкреслимо, що здійснення комплексного використання сировини на деревообробних підприємствах буде сприяти підвищенню ефективності їх діяльності, в зв'язку із раціональним використанням як первинної сировини – деревини, так і вторинної сировини, диверсифікації номенклатури продукції підприємства та покращенню екологічної ситуації.

Виходячи із наведеного справедливим є твердження професора Трусова А. Д., що “комплексна переробка сировини – проблема багатогранна, обумовлена різними проблемами” [9, с. 4]. На нашу думку, до числа таких проблем належать і ті, що пов'язані із необхідністю налагодження системи обліку та контролю, яка б могла забезпечити потреби менеджерів деревообробних підприємств достовірною, аналітичною інформацією. Саме у цьому

полягають перспективи подальших досліджень.

1. Андрианов В. М. и др. Комплексное использование сырья в промышленности / В. М. Андрианов, Н. А. Соколова, М. Е. Усков. – М.: Экономика, 1988. – 302 с.

2. Трусов А. Д. Учет затрат в комплексных производствах / А. Д. Трусов. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 240 с.

3. Гончаров В.Н. Управление затратами комплексных производств / Гончаров В. Н., Чиж В. И., Корниенко Ю. Ю., Климовицька А. Ю., Кірнос І. А.; под. ред. д.э.н., проф. Дорофиевко В. В. - Монография. – Донецк, 2003. – 180 с.

4. Энтони Р., Рис Дж. Учет: ситуации и примеры: Пер. с англ. / Под. ред. и с предисл. А.М. Петрачкова. – 2-е изд.; стереотип. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 560 с.

5. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості затверджені наказом Міністерства промислової політики України від 09.07.2007р. № 373. – Київ: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2007. – 305 с.

6. Захожай В.Б. Эффективность комплексного использования древесного сырья / В.Б. Захожай. – К.: Техника, 1990. – 141 с.

7. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф.Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2005. – 528 с.

8. Большая советская энциклопедия (в 30-ти томах) / Глав. редактор А. М. Прохоров, изд. 3-е. – М.: “Советская энциклопедия”. – т. 12. – 1973. – 624 с.

9. Трусов А. Д. Комплексное использование сырьевых ресурсов: (Пути повышения экономической эффективности в условиях НТП) / А. Д. Трусов, А. Н. Захаров. – М.: Экономика, 1986. – 110 с.

10. Корниенко Ю. Ю. Необходимость комплексного использования сырьевых ресурсов в условиях рыночных отношений / Ю. Ю. Корниенко // Вісник Східноукраїнського державного університету. – Луганськ: видавництво СХУ. – 2000. – № 3 (25). – С.83-88.

11. Хамитова А. Р. Учет затрат и оценка экономической эффективности комплексного использования сырья: на примере горнорудной промышленности: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12 / Хамитова Анжелика Ренатовна. М.: РГБ, 2003. – 206 с.

12. Карпова Т. П. Основы управленческого учета: Учебное пособие / Т. П. Карпова. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 392 с.

13. Методические рекомендации по планированию и учету использования древесных отходов. – К., 1975. – 28 с.

14. Кіндрат Р. Я. Екологічні аспекти управління виробничими ресурсами на деревообробних підприємствах / Р. Я. Кіндрат // Науковий вісник УкрДЛТУ: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах

конкурентного середовища. – Львів : УкрДЛТУ. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 366-371.

15. Дорогунцов С. І. Екологія: Підручник / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 371 с.

This article examines the meaning of complex use of raw materials as one of the factors of increasing activity of forestry enterprises. It provides the characteristic of complex use of raw materials.

УДК 330.342.146 : 314.93

Василюк Д. Я.

СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ВИЗНАЧЕННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглянуто історичний аспект розвитку поняття «середній клас» на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Впорядковано та згруповано критерії визначення середнього класу в суспільстві. Дано якісну оцінку вищезазначеним критеріям та вказано на їх важливість під час проведення демографічних досліджень.

Ключові слова: класи суспільства, стратифікація, середній клас, критерії визначення.

I. Вступ. Середній клас – базова соціальна верства будь-якого розвинутого суспільства. Роль середнього класу полягає в просуванні засад демократії, відтворення кваліфікованих робочих кадрів, забезпечення стабільності, консолідації та покращення добробуту громадян. Достатні доходи та високі матеріальні і культурні потреби даного прошарку населення стимулюють виробництво, розвиток сфери послуг, пожвавлення економічного життя в державі. Саме тому кожне суспільство зацікавлене у високій чисельності середнього класу та постійному збільшенні його частки у своїй соціально-демографічній структурі.

II. Постановка завдання. У ХХІ столітті розробка концепції середнього класу в структурі соціально-демографічного поділу суспільства залишається актуальним завданням. Середній клас як одна з складових суспільства в розвинутих країнах є найчисельнішим прошарком серед всіх верств населення. Проте досі не розроблено єдиних критеріїв виокремлення даного класу як суцільної соціальної групи.

Тому триває пошук та впорядкування критеріїв середнього класу в суспільстві, а також визначення самого поняття «середній клас».

III. Результати. Вперше поняття «середні люди», як прошарок населення між заможними громадянами та дуже бідними, вжив давньогрецький мислитель Аристотель у своїй праці «Політика». Аристотель стверджував: «Так як, відповідно до загальноприйнятої думки, поміркованість і середина є найкращим вибором у всіх сферах життя, то і середній рівень достатку є найкращим з усіх благ. При його наявності легше всього дослухатися до доказів розуму; відповідно це зробити важче людині надзвичайно багатій або надміру прекрасній, і навпаки – людині надзвичайно бідній, слабкій та надмірно приниженої в своєму суспільному статусі. Люди першого типу стають переважно нахабами і великими мерзотниками. Люди другого типу часто стають злодіями і дрібними мерзотниками...» [1; с. 507].

Відповідно, Аристотель вважав, що люди як «вищого», так і «нижчого типу» керуються жадобою до влади. При чому люди «вищого типу» надміру зарозумілі і неслухняні, а люди «нижчого типу» є заздрісними і злими через свій статус. Таким чином, при відсутності середнього класу суспільство перетворюється на державу панів та рабів, де відсутня свобода та дружні відносини.

Та держава, яка складатиметься лише з «середніх людей», буде мати й найкращий державний устрій. «Середні люди» не прагнуть привласнити чужі статки, як бідняки, і при цьому не є такими об'єктами заздрості та ненависті,